

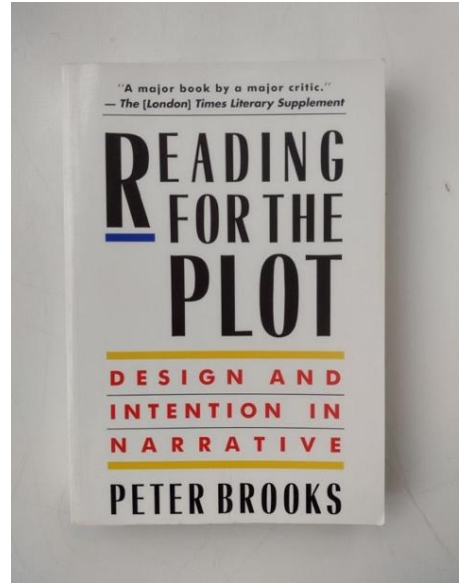
Brooks, Peter, Reading for the Plot: Design and Intention in Narrative

Makale Geliş Tarihi/Article Submission Date	Makale Kabul Tarihi/Article Accepted Date
07.03.2025	17.04.2025

Hasan CUŞA*

Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
hasencusa@gmail.com, ORC-ID: 0000-0002-1754-5205

Peter Brooks'un *Reading for the Plot: Design and Intention in Narrative* adlı eseri, edebiyat kuramında olay örgüsüne ilişkin geleneksel yaklaşımları sarsan, anlatının anlam üretim sürecine dair köklü bir dönüşüm öneren bir çalışmadır. Edebiyat eleştirisinde genellikle popüler ya da yüzeysel bir unsur olarak görülen olay örgüsü, Brooks'un yorumunda anlatının yalnızca iskeleti değil, onun dinamik ve kurucu ilkesi olarak yeniden konumlandırılır. Ona göre olay örgüsü, bir anlatının rastgele gelişen olaylarının dizilişinden ibaret değildir; tam tersine, metnin yönelimini belirleyen, okurda arzuyu harekete geçiren ve anlam üretimini biçimlendiren merkezî bir mekanizmadır. Metin yalnızca neyi anlattığıyla değil, olayları nasıl düzenlediği, gerilimi nasıl inşa ettiği ve çözümünü nasıl sunduğu ile de anlam kazanır. Brooks, olay örgüsünü okurun metinle kurduğu ilişki bağlamında ele alarak onun anlatıya içkin bir yönelimsellik taşıdığını ve bu yönelimin okuma süreci boyunca okurun beklenti ve merakını diri tutarak anlamlandırma edimini şekillendirdiğini öne sürer. Bu bağlamda olay örgüsü, yalnızca bir anlatı biçimi değil, anlatının enerjisini ve zaman içindeki hareketini yönlendiren yapısal bir ilke olarak değerlendirilmelidir.

Eserin giriş bölümünde yer alan *Reading for the Plot* başlıklı kısım, olay örgüsünün anlatı içindeki konumunu ve eleştirel düşünceyle ilişkisini tartışır. Brooks, modern eleştiri geleneğinin olay örgüsünü ikincil bir öge olarak değerlendirme eğilimine karşı çıkar ve onun anlam üretiminde nasıl belirleyici bir yapı sunduğunu ortaya koyar. Olay örgüsünü yalnızca olayların sıralı bir dizilimi olarak değil, anlatının iç dinamiklerini ve gerilim noktalarını belirleyen bir organizasyon biçimi olarak değerlendirir.

Narrative Desire başlıklı ikinci bölümde Brooks, anlatının okur üzerindeki etkisini Freud'un arzu kavramı bağlamında inceler. Eros ve Thanatos'un olay örgüsüne nasıl uyarlanabileceğini gösterirken anlatının ilerleyişinin okurun bilinçdışı beklentileriyle nasıl örtüştüğünü tartışır. Olay örgüsünü yönlendiren arzu ve gerilim dinamikleri, yalnızca anlatının akışına değil, aynı zamanda okurun metinle kurduğu psikanalitik ilişkiye de işaret eder.

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author

Üçüncü bölüm, *The Novel and the Guillotine, or Fathers and Sons in Le Rouge et le Noir*, Stendhal’ın *Kızıl ve Kara* romanını baba-oğul çatışması ekseninde inceler. Brooks, bireysel kimlik oluşumunun anlatıdaki olay örgüsüyle nasıl iç içe geçtiğini gösterirken toplumsal yapıların bireyin deneyimlerini şekillendirme biçimlerine odaklanır. Stendhal’ın olay örgüsünü bir hesaplama sahası olarak kurması, romanın psikolojik ve tarihsel katmanlarını ortaya çıkarır.

Freud’s Masterplot: A Model for Narrative başlıklı dördüncü bölümde Brooks, Freud’un psikanalitik modelini olay örgüsüne uygular ve “ana olay örgüsü” (*masterplot*) kavramını geliştirir. Olay örgüsünün bilinçdışı arzuların temsili bir formu olarak nasıl işlediğini ve anlatının yüzeyinde görünen olaylar dizisinin altında çok daha karmaşık bir anlam ağının nasıl örüldüğünü gözler önüne serer. Dickens’in *Great Expectations* romanına odaklanan beşinci bölüm, anlatıdaki tekrar eden unsurların, bastırılmış arzular ve çözülme süreçleriyle nasıl şekillendiğini ele alır. Brooks, Dickens’in olay örgüsünü zaman ve bellek ekseninde inşa ediş biçiminin, karakterlerin psikolojik derinliğiyle nasıl iç içe geçtiğini analiz eder.

Altıncı bölüm olan *The Mark of the Beast: Prostitution, Serialization, and Narrative*, olay örgüsünü toplumsal normlarla ilişkisi bağlamında değerlendirir. Brooks, özellikle Flaubert’in anlatılarında olay örgüsünün yalnızca bir ilerleme unsuru değil, ahlaki ve ideolojik çatışmaları görünür kılan bir mekanizma olduğunu ileri sürer. Yedinci bölüm, *Retrospective Lust, or Flaubert’s Perversities*, bireysel arzuların olay örgüsünü nasıl belirlediğini ve geçmişin anlatısal biçimlenişteki rolünü tartışır. Flaubert’in karakterlerinin geçmiş deneyimlerinin, olay örgüsünü yalnızca yönlendiren değil, onu belirleyen bir unsur hâline getirdiğini gösterir.

Narrative Transaction and Transference başlıklı sekizinci bölümde Brooks, olay örgüsünü “aktarım” (*transference*) kavramı çerçevesinde değerlendirir. Anlatıcı ve okur arasındaki dinamikleri, olay örgüsünün psikanalitik süreçlerle kurduğu ilişkiler üzerinden okur. Dokuzuncu bölüm olan *An Unreadable Report*, Conrad’ın *Heart of Darkness* romanına odaklanarak olay örgüsünün belirsizlik ve bilinçdışı keşif ekseninde nasıl inşa edildiğini inceler.

Onuncu bölüm, Freud’un “Kurt Adam” vakasını ele alarak olay örgüsünün anlatının psikolojik derinliğiyle nasıl bütünleştiğini gösterir. Brooks, olay örgüsünün yalnızca anlatının yüzeyinde ilerleyen bir yapı olmadığını, psikanalitik okumalara olanak sağlayan bir anlatı formu sunduğunu ortaya koyar. Son bölümde Faulkner’in *Absalom, Absalom!* adlı romanını çözümleyerek olay örgüsünün anlatısal gerçeklik algısını nasıl şekillendirdiğini tartışır. Faulkner’in çok katmanlı anlatısında olay örgüsünün okurun metne duyduğu güveni nasıl yönlendirdiğini ve anlatısal inandırıcılığın olay örgüsü aracılığıyla nasıl inşa edildiğini gözler önüne serer.

Eserin temel tezi, olay örgüsünün anlatının dinamik bir unsuru olduğu ve okuyucunun metinle kurduğu ilişkiyi yönlendirdiğidir. Brooks, klasik anlatı kuramlarının aksine, olay örgüsünü salt bir hikâye anlatma aracı olarak değil, okuma sürecinin temel bileşeni olarak ele alır. Bu yaklaşımı psikanalitik bir çerçevede temellendiren yazar, Freud’un bilinçdışı, arzu ve bastırma kuramlarından yararlanarak olay örgüsünü okuyucunun anlam üretme sürecini etkileyen bir unsur olarak konumlandırır. Brooks’a göre, anlatı boyunca yaratılan belirsizlikler ve çözüme ulaşmayı bekleyen düğümler, okuyucunun ilgisini diri tutarak metne yönelik arzusunu sürekli canlı tutar.

Bu kuramsal çerçevenin somut örneklerle desteklenmesi, eserin en güçlü yönlerinden biridir. Brooks, özellikle 19. yüzyıl romanlarını merkeze alarak Stendhal, Dickens ve Flaubert gibi yazarların eserlerinde olay örgüsünün nasıl yapılandığını ve nasıl işlev kazandığını analiz eder. Örneğin, Dickens’in *Great Expectations* romanında, olay örgüsünün yalnızca karakterlerin içsel değişimlerini yansıtmakla kalmadığını, aynı zamanda onların toplumsal normlarla olan mücadelesini de belirlediğini ortaya koyar. Benzer şekilde, Faulkner’in *Absalom, Absalom!* adlı eserinde olay örgüsünün anlatısal belirsizlik ve çok katmanlı zaman kullanımıyla nasıl bir anlatı stratejisi oluşturduğunu detaylı bir biçimde inceler.

Brooks’un olay örgüsüne yaklaşımı, bireysel anlatılarla sınırlı kalmaz; tarihsel ve toplumsal bağlamları da göz önünde bulundurur. Ona göre, özellikle tarihsel romanlar ve biyografik anlatılar, olay örgüsünü bireysel deneyimleri kolektif hafızayla ilişkilendiren bir araç olarak kullanır. Böylece, olay

örgüsü yalnızca bir hikâyeyi düzenleyen bir yapı olmaktan çıkar, toplumsal normların, kültürel değerlerin ve tarihsel süreçlerin okuyucuya aktarılmasını sağlayan bir anlatı unsuru haline gelir.

Eserin dikkat çeken bir diğer yönü, olay örgüsünün zaman ve arzu kavramlarıyla olan ilişkisini incelemesidir. Brooks, olay örgüsünün, okuyucunun anlatıyı ilerletme arzusunu sürekli besleyen bir yapı sunduğunu savunur. Okuyucu, metin boyunca anlam arayışı içinde ilerlerken olay örgüsünün sunduğu gerilim ve çözümler üzerinden metne bağlanır. Bu yaklaşım, olay örgüsünün yalnızca anlatıyı düzenleyen bir yapı olmadığını, aynı zamanda okuyucunun psikolojik tepkilerini de yönlendirdiğini ortaya koyar.

Reading for the Plot, modern anlatı teorisi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Yapısalcı ve post-yapısalcı anlatı teorilerinin olay örgüsünü ikincil bir unsur olarak değerlendirme eğilimine karşı çıkan Brooks, olay örgüsünün anlatının temel taşı olduğu görüşünü savunur. Olay örgüsünü bir “tinsel arzu” olarak kavramsallaştırarak, anlatıyı ilerleten gücün sadece olayların sıralanışı değil, okuyucunun metinle kurduğu etkileşim olduğunu vurgular. Böylece, olay örgüsü anlatının iç yapısını düzenlemekle kalmaz, aynı zamanda okuyucunun anlatıya yönelik ilgisini de belirleyen temel bir bileşen haline gelir.

Sonuç olarak, Brooks’un *Reading for the Plot* eseri, anlatıbilim alanında olay örgüsünün işlevi üzerine kapsamlı bir değerlendirme sunarak edebi anlatının temel dinamiklerinden birini derinlemesine ele alır. Yazar, olay örgüsünü yalnızca anlatının içsel bir unsuru olarak değil, okuyucunun anlatıyı deneyimleme sürecini yönlendiren bir yapı olarak konumlandırır. Psikanalitik kuramlarla desteklenen bu yaklaşım, olay örgüsüne dair klasik bakış açılarını sorgulayan ve modern anlatı teorisine yeni bir perspektif kazandıran özgün bir katkı sunmaktadır.

Ancak, Brooks’un olay örgüsünü anlatının tek belirleyici unsuru olarak ele alması, kuramının eleştirel açıdan bazı boşluklar içermesine neden olmaktadır. Anlatıyı anlamlandırmada psikanalitik modelin merkezi bir konumda yer alması, farklı kuramsal perspektiflerin sunduğu imkânları göz ardı etme riskini doğurmaktadır. Olay örgüsünün okurun anlatıya yönelik ilgisini yönlendiren ve anlam üretim sürecini biçimlendiren temel bir unsur olduğu görüşü, belirli anlatı türleri için geçerli olsa da, anlatının diğer bileşenlerini (karakter, mekân, anlatıcı sesi, zamansallık vb.) ikincil konumda değerlendirme tehlikesini beraberinde getirmektedir. Özellikle postmodern anlatılarda, olay örgüsünün yapısının bilinçli olarak çözülmesi veya neden-sonuç ilişkilerinin ortadan kaldırılması gibi anlatı stratejileri düşünüldüğünde, Brooks’un modeli açıklayıcı gücünü yitirebilmektedir.

Bunun yanı sıra, Brooks’un olay örgüsünü psikolojik süreçler çerçevesinde kavramsallaştırması, anlatının tarihsel ve sosyo-politik bağlamlarını yeterince dikkate almamasına yol açmaktadır. Oysa anlatı yalnızca bireysel bir psikanalitik okuma çerçevesinde ele alınamaz; aynı zamanda tarihsel, kültürel ve ideolojik kodlarla da şekillenir. Örneğin, Dickens’in *Great Expectations* adlı eserinde olay örgüsünün bireysel arzular ve içsel çatışmalar bağlamında ele alınması mümkündür; ancak bu romanın aynı zamanda Victoria dönemi İngiltere’sindeki sınıfsal hareketlilik, toplumsal değişim ve ekonomik dönüşümler gibi bağlamlarla derinlemesine ilişkilendiği göz ardı edilmemelidir. Benzer şekilde Faulkner’in *Abşalom, Abşalom!* romanını yalnızca psikanalitik bir düzlemde incelemek, eserin Amerikan İç Savaşı sonrası Güney toplumunun travmatik hafızasını ve tarihsel bağlamını nasıl yansıttığını anlamada yetersiz kalacaktır.

Bu eleştirel çerçevede değerlendirildiğinde, Brooks’un *Reading for the Plot* eseri, özellikle klasik ve modern anlatılar için son derece işlevsel bir çözümleme yöntemi sunarken, anlatının tarihsel, kültürel ve ideolojik katmanlarını analiz etmeye yönelik bir model geliştirmediği için eksik kalmaktadır. Bu eksiklik, özellikle olay örgüsünü biçimsel bir unsurdan öte, bir anlam üretim mekanizması olarak değerlendiren daha geniş anlatı teorileriyle karşılaştırıldığında daha belirgin hale gelmektedir. Yapısalcı ve post-yapısalcı yaklaşımlar, olay örgüsünü anlatının temel bir unsuru olarak kabul etmekle birlikte, metnin tarihsel ve ideolojik bağlamlarını da dikkate alarak daha kapsamlı bir çözümleme yöntemi geliştirmişlerdir. Brooks’un modeli, bu açılardan daha geniş bir teorik bağlam içine yerleştirilmediğinde, anlatının yalnızca bireysel bir psikolojik süreç olarak ele alınmasına neden olabilir.

Kaynakça

Brooks, P. (1992). *Reading for the Plot: Design and Intention in Narrative*. Cambridge: Harvard University Press.